

Александра Лончар Раичевић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет, Нишу

УДК 811.163.41'342.8(049.32)
801.6(049.32) 81'271(049.32)

Приказ
Примљен: 15. 10. 2012.

Јелица Јокановић-Михајлов. *Прозодија и говорна култура*.
Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2012.

Књига *Прозодија и говорна култура* бави се двама областима које могу бити корисне свима онима чија је делатност везана за јавну реч и језичку културу. Књига је, према речима аутора, намењена студентима филологије, спикерима и новинарима, лекторима у медијским кућама, професорима, те онима који су заинтересовани за неговање говорне културе и успешан језички наступ у јавности, с намером да се прозодијски феномени и лингвистичке основе процеса који се одвијају у прозодији приближе читаоцима.

Четири поглавља књиге доносе резултате истраживања у научној области којом се аутор бави више година и у оквиру које држи наставу на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Прво поглавље *Развојни процеси и акценатска колебања у српском језику* (5-40), са деловима: 1. *Говорни језик и култура говора данас* (7-14), 2. *Акцентска променљивост и проблеми дистрибуције акцената* (14-23), 3. *Преношење акцената у оквиру речи и напроклитике* (23-32), 4. *Стандардно и супстандардно акценату ијекавских облика* (32-40) и *Говорна култура и школа* (40-49) прати нове тенденције у говорном језику, а такође испитује да ли су се „раније испољене тенденције које су биле пре десетак година у зачетку или су деловале као дијалекатски утицаји, рашириле или повукле“. Пажња је посебно усмерена на урбану средину и на млађу популацију, чији ниво говорне и опште језичке културе најнепосредније утиче на развој језика у целини и одређује квалитет комуникације. Како су у сферу јавне речи укључени широки слојеви становништва уочене су бројне промене које је донело „ново време“, а неке од најуочљивијих су, према речима аутора, неприпремљеност просечног говорника за нову улогу која му је додељена у говорној комуникацији, брзина и неселективност при уношењу различитих иновација, уношење дијалекатских и супстандарних елемената у говор и мешање функционалних стилова у говорној пракси.

Када је реч о језичком нормирању, аутор истиче важност изградње критеријума за процену квалитета говора, али не види решење у двама опречним крајностима („пуризму“ и „антинормативизму“) које су заступљене у дискусијама о језичком нормирању.

Имајући у виду да тематика обухваћена овом књигом интересује и шири круг читалачке публике, којима језичке дисциплине нису основна струка, у оквиру првог поглавља додатно је указана пажња и на елементарне принципе организације српског акценатског система – акценатску променљивост и проблеме дистрибуције акцената, преношење акцената на проклитику, акценат ијекавских облика.

Друго поглавље, *Акцентско обликовање речи. Терминолошка разграничења* (49-110) обухвата следеће тематске целине: 1. *Реч и реченица из прозодијске*

перспективе (51-58), 2. Акцентски дублети (58-66), 3. Речи са два акцента (66-74), 4. Акцентско обликовање именица субјективне оцене (74-81), 5. Промене акцента радног глаголског придева (81-88), 6. Акцентске особености облика са негацијом (88-95), 7. Појам сложене фонетске јединице (95-100), 8. Појмови и термини у вези са тоном (100-105), 9. Појмови и термини у вези самелодијом (105-110), 10. Појмови и термини у вези са трајањем (110-119).

Поред основних питања и теоријских проблема акцентуације као и елементарна која изазивају тешкоће у говорној пракси, посебно бисмо истакли значај поглавља која се односе на сложену структуру акцентских појмова и термина везаних за тон, мелодију и трајање. У фонетском смислу континуални или везани говор представља природни облик постојања језика и његов најпотпунији облик реализације. Наша лингвистичка литература и универзитетски уџбеници и приручници готово у потпуности запостављају сферу континуалног говора. Више од пола века, после Милетићевог рада на фонетици само се по који фонетичар интересује за ову област, која захтева озбиљан теоријски и експериментални рад. У приручнику *Прозодија и говорна култура* скреће се пажња и отварају важна питања из ове области, која је још увек у повоју, а има одличан предуслов за успешан развој, захваљујући ритмичкој организацији и разноврсним временским карактеристикама које поседује српски језик.

Треће поглавље Прозодијско обликовање исказа (119-213) разматра следећа питања: 1. О моделима ритмичке организације исказа (121-128), 2. Прозодијска средства у организацији дискурса (128-135), 3. Интонационе карактеристике читаног текста (135-146), 4. Супстандардни елементи сегментације исказа (146-151), 5. О интонацији уметнутих реченичних делова (151-155), 6. О интонацији компоненти асиндетских реченица (155-164), 7. Интонационо и правописно рашичлањивање исказа (165-172), 8. Сегментација сложених реченица у писаном тексту и говору (172-179), 9. Категорија узвика – граматички и лексички аспект (179-185), 10. Узвици као врста речи (186-192), 11. Прозодијска обележја узвичности (192-198), 12. О реченицама обележеним знаком узвика (199-205), 13. Интонациона обележја субјективне модалности (206-213), Стилистички статус варијантних интонационих облика (213-220).

Теме које су представљене у овом поглављу односе се на интонацију реченице и њен утицај на квалитет говора, а анализа је извршена на материјалу разноврсних сегмената узетих из говорног језика (снимци читаног текста из радио-емисија и узорци спонтаног говора монолошког и дијалошког типа из разговорног језика) уз примену стандардних метода експерименталне фонетике. Оваква проучавања дескрипције појединачних прозодијских сфера, каква су ритмичка или мелодијска организација, односно интензитетска организација говорног низа малобројна су на материјалу нашег језика, а доприносе упознавању сложеног механизма функционисања прозодијских структура и „омогућавају утврђивање модела појединачних прозодијских сфера“. У боље испитаним језицима ови модели „треба да доведу до стварања целовитих модела којима би се обухватили сви аспекти прозодије природног језика и који би имали широку примену у низу апликативних дисциплина, од учења прозодије страног језика до оспособљавања апарата за аутоматско препознавање и синтезу говора“. Аутор у овом поглављу анализира и везе реченичних структура и

семантике, као и специфичности интонације узвичних реченица и субјективне модалности помоћу интонације.

Четврто поглавље *Језик и друштво. Актуелне тенденције и норма* (221-302) обухвата целине: 1. *Иновације у прозодији као одраз актуелних друштвених промена* (223-231), 2. *Савремена говорна култура и њена ортоепска база* (231-239), 3. *Прозодијска норма између актуелног и традиционалног* (239-248), 4. *Проблеми иновирања ортоепске норме* (248-254), 5. *Интонационо обликовање исказа и норма* (254-260), 6. *Прозодијске карактеристике њихова реализација у говору* (260-266), 7. *О новом значењу једног типа двочланог заменичког атрибута* (266-271), 8. *Интензитетска обележја исказа у јавном комуницирању* (271-276), 9. *Дијалог у неким облицима јавног комуницирања* (276-281), 10. *Култура говора и култураслушања* (281-290), 11. *Језичка норма и говорна пракса у емисијама телевизије Црне Горе* (291-301), 12. *Култура говора у емисијама научног и образовног програма* (302-307).

Радови који тематски припадају овом поглављу баве се прозодијским иновацијама које су одраз друштвених прилика, чије су последице по језик нашле одраза и у београдској универзитетској средини међу студентском популацијом. Свакодневна комуникација са овом популацијом дала је аутору могућност да издвоји и прати језичке промене које су захватиле прозодијски систем, а углавном се тичу одраније познатих одступања од ортоепске норме: изразите редуције постакценатских дужина и неутралисање тонских опозиција код кратких акцената, односно на мелодијску неизразитост интонационих модела. Међутим, ове у основи дијалекатске црте „сада доживљавају нову афирмацију и углед обележја престижног говора због промена које су у свести говорника успоставиле нови однос према језичкој, овде – прозодијској норми“. Остаје отворено питање да ли ће поменуте иновације иницирати даље промене у прозодијском систему или ће нестати са променом друштвених прилика које су их узроковале.

У оквиру последњег поглавља *привлаче* пажњу и теме посвећене култури говора и култури слушања, као и вези језичке норме и говорне праксе у медијима, најпогоднијем језичком корпусу за проучавање стабилности језичког система и промена до којих у њему долази. Аутор посматра и анализира стање у медијима на основу корпуса из информативних емисија, а медијска слика упозорава да је потребан хитан и озбиљан рад на поправљању стања које постоји.

Књига *Прозодија и говорна култура* Јелице Јокановић-Михајлов може послужити као практичан приручник из прозодије, а избором актуелних тема из српске ортоепије и говорне културе биће од велике користи, како лингвистима, тако и свима онима који се занимају за ову област.

